

DR Dialekt

ET PERSONLIGT SYNSPUNKT FRA EN CHEF I DR

PETER ZINCKERNAGEL

DR RIGSDANSK

I mit barndomshjem talte vi rigsdansk, fik jeg at vide. Egentlig kom begge mine forældre fra landbrug på Vestsjælland, og de må begge have talt dialekt som børn. Når jeg en gang imellem spurgte, hvad rigsdansk var, så kom svaret, at rigsdansk var det, de talte i fjernsynet.

Det stod mig helt klart, at rigsdansk var bedre end dialekter for slet ikke at tale om sociolekter, de primitives sprog. Ved at tale rigsdansk demonstrerede vi, at vi hørte til de dannede, hørte til dem der måtte regnes med.

Siden studerede jeg sprog på universitetet og blev klar over, at rigsdansk sådan set bare var elitens måde at tale på, en københavnsk sociolekt, der var blevet normen for godt dansk, fordi embedsborgerkabet overalt i landet talte den.

Det med rigsdansk var ikke kun noget min far sagde. Det var også den opfattelse, man havde i DR. I DR arbejdedes der hårdt på at sikre, at der blev talt rigsdansk. Leif Lønsmann, der nu er radiodirektør DR, kan fortælle om, hvordan han så sent som i 1980'erne deltog i et DR-kursus om dialekter. Dengang blev DRs chefer uddannede i at "kæmme" sproget, bl.a. ved at udelukke stærke dialekter.

DR HAR DEFINERET SPROGET

Da min oldefar blev husmand på Vestsjælland, rejste man til fods

og til hest eller vogns ad grus- og jordveje. På en time kunne man rejse fem-ti kilometer. Nærmeste købstad lå således et par timers rejse væk. Oldefar talte tydeligt dialekt, og det gjorde alle på egnen, bortset fra lægen og præsten. Man kunne skelne mennesker, der boede få kilometer fra hinanden, på deres måde at tale på. Kom min oldefar rigtigt langt omkring kunne det knibe med at forstå, hvad der blev sagt.

Da min farfar etablerede sig som husmand omkring 1930, var jernbanen kommet til egnen og forbandt den lille landsby med hele verden. Nu var København lige så tæt på, som købstaden var før. Min farfar havde ikke alene været soldat i Holbæk, men havde også været på landbrugsskole på Fyn sammen med andre unge fra hele landet. Statsradiofonien var åbnet i 1925, og radioen stod i stuen og udbredte en ny slags dansk sprog. Dertil kom, at min farfar ved siden af det lille landbrug arbejdede i den lokale stationsby, hvor et stort epilepsihospital udviklede sig. Byen voksede med, og hospitalet trak læger og sygeplejersker til fra store dele af Sjælland. Embedsmandsdialekten blev hørbar og påvirkede efterhånden også de lokale dialekter.

Da min far fik sin uddannelse, kom han først i lære i en nabolandsby. Derefter kom han på skoler på Sydsjælland og i Odense, inden han flyttede til København og fik arbejde. Radioen fulgte med overalt, og for smedesvenden var de efterfølgende uddannelsesår også i høj grad en sproglig dannelse. Landsbydrengen skulle lære at begå sig, og at begå sig betød at tale rigsdansk – ligesom i radioen. Vanerne fra Vestsjælland blev omhyggeligt aflært. Udpræget sjællandsk dialekt opfattes endnu i dag af mange danskere som de dummes og utroværdiges særlige sprog. Det sprog skulle væk, og det kom det.

Da jeg fik mit første job efter universitetet, havde jeg set fjernsyn i 20 år. Vi havde talt ligesom i radioen og fjernsynet hele mit

liv, og vi var tilfredse med det. Jeg havde gået i gymnasium og fået mit rigsdanske rettet af, og på to universiteter, heraf et i England, for at lære engelsk, og jeg var tosproget. Der var ikke meget sjællandsk tilbage hos mig.

På samme måde gik det de fleste andre danske familier. De lærte alle at tale som i fjernsynet, ofte dog med en svagt regional accent. Alle lærte vi at tale magtelitens københavnske sociolekt, som kunne læres af fra højtaleren og skærmen. I mange familier skete dette kodeskift samtidigt med, at man oplevede en voldsom social opstigen fra fattig husmand eller landarbejder til arbejder eller funktionær med god fast løn og en levestandard som de rige før i tiden.

Ikke underligt, at dialekterne gik tilbage. Nu, i 2002, bruges egentlige dialekter næsten ikke mere. Kun mellem en og fem procent af befolkningen taler dagligt dialekt. Efterhånden som de gamle dør, forsvinder dialekterne med dem. DR har sin store andel i denne udvikling. DR har siden 1925 næsten defineret, hvad dansk er. Sammen med toget, bilen, embedsapparatet og skolesystemet har DR defineret en sammenhæng, der omfatter hele landet, og har sat standard for, hvordan dansk skal tales.

Nu er vi mange, der er kede af, at det lykkedes så godt.

DR SKAL SPEJLE HELE DANMARK I DETS MANGFOLDIGHED.

Indtil for få år siden blev DRs ledere og medarbejdere uddannet i at kæmpe sproget for stærke dialekter. Nu er opgaven lykkedes, dialekterne er næsten forsvundet også uden for DR. Nu er det ikke længere DRs politik at ensrette sproget. På DRs hjemmeside hedder det nu:

Det er vigtigt for DR at give rum for forskellighederne i anvendelsen af sproget ... Den sproglige mangfoldighed betyder, at vi

afspejler såvel forskellige dialekter, ... (og) målgrupper med forskellige aldre og uddannelsesmæssig baggrund ...

Stærke dialekter kan kun blive undtagelsen i DRs udsendelser, for det er afgørende, at lyttere og seere kan forstå, hvad der bliver sagt. Alligevel er der sket et helt grundlæggende skift. Tidligere kunne DR i høj grad tolkes som et redskab for det 20. århundredes store didaktiske projekt, der gik ud på, at alle danskere skulle have almen dannelse. Denne almene dannelse var lidt firkantet sagt lig med det akademiske borgerskabs dannelse.

DR har stadig folkets oplysning som en væsentlig opgave. Det, der er ændret, er at DR ikke længere på samme måde ønsker at definere, hvad der er rigtigt og forkert. Med Leif Lønsmanns ord, så er det nu sådan, at anvendelsen af dialekter og accenter accepteres og ligefrem opmuntres. I DR mener vi, at vi har en særlig forpligtelse til at afspejle hele Danmark. Derfor er der regionale DR-stationer over hele landet, hvor der arbejdes med at programmerne præges af autenticitet, oplevelse og nærvær. Vi skal vise den verden, vi lever i, sætte den til debat og formidle viden, vi skal ikke tjene til ensretning eller normalisering.

INDVANDRING OG MANGFOLDIGHED

Denne mangfoldighedspolitik omfatter også dansk med udenlandsk accent. På dette område er tolerancen generelt meget lille i Danmark. Universitetslektor Jens Normann Jørgensen og Fadime Turan har sammen i en kronik i Dagbladet Information beskrevet hvordan, der er et stærkt pres for ensretning i Danmark.:

Inden for det danske sprog presses der også hårdt på for ensretning. Det pæne middelklassekøbenhavnse er den norm, man har at rette sig – ellers er man bondsk, primitiv, vulgær....

Indvandrere og deres børn får at vide, at det gælder om at lære dansk, så man kan camouflere sig som indfødt modersmålsbruger af sproget.

INFORMATIONENS KRONIK 9.FEBRUAR 1999

Jeg mener, at DR kan og skal spille en stor rolle her. Vi skal være særligt opmærksomme på, at det er et afgørende handicap, hvis ens sprog opfattes som fremmed og dermed forkert i Danmark. I modsætning til f.eks. Storbritannien, hvor flere sociolekter og stærke regionalprog anses for almindelige, er dette ikke tilfældet i Danmark. Danskerne forlanger accentfri dansk. DR skal give forskellige indvandrerstemmer talerør, så det bliver klart, at man ikke er andenrangs, fordi ens måde at tale på er lidt anderledes.

Mangfoldigheden er på vej i DR. Det mærker jeg tydeligt, når jeg besøger mine forældre. Min far henviser ikke længere til DR, når han skal fortælle, hvad godt dansk er. Nu bliver jeg, som chef i DR, skældt ud, fordi vore journalister ikke kan tale ordentligt dansk.

PETER ZINCKERNAGEL F. 1957. CAND.MAG. MASTER OF ARTS, HD.
10 ÅR I TRAFIK, SLUTTENDE SOM NÆSTKOMMANDERENDE I SCANDLINES.
SELVSTÆNDIG E-LEARNING VIRKSOMHED. CHEF FOR DR UNDERVISNING,
DER FORMIDLER FOLKEOPLYSENDE PROGRAMMER TIL RADIO, TV OG
INTERNET.